

Az amerikai egyetemekről és az amerikai jogi oktatásról

E cikk alapjául MÁDL FERENC-nek az Állam-és Jogtudomány-ban 1968-ban megjelent cikke szolgál, aki polgári és nemzetközi jogi előadást tartott több amerikai egyetemen. A téma terjedelme miatt csak az amerikai és az európai illetve magyarországi egyetemek, valamint jogi oktatás közötti érdekesebb eltérésekre szorítkozhattam:

- 1./ Az USA egyetemeiről általában /egyetemi rangsor/
- 2./ A felvételi vizsgákról
- 3./ Egyetemi tanárok /professzor-diák viszony/
- 4./ Vizsgáztatás, vizsgák, oktatás

1./ Az eltérések jellegben, méretben, felépítésben meglepőek. Az USA-ban az egyetemek sokkal inkább szellemi és politikai gócpontok, mint Európában.

1960-as adatok szerint 2028 felsőoktatási intézmény van az USA-ban. 703 állami, 1325 nem állami, ebből 805 egyházak kezében, 520 magánalapítvány. Centralizált felsőoktatási rendszer nincs, nem tartoznak semmilyen központi szerv alá. Az egyetemek maguk állapítják meg saját standardjaikat /pl. minősítés, vizsgáztatás stb./. Bár -itt a jogi karokat értve- az Amerikai Ügyvédi Kamara előír bizonyos minimum követelményeket /pl. négy college elvégzése, megfelelő számú professzor, előírt nagyságú könyvtár stb./. Ha a méreteket tekintjük pl. a Harvard Egyetem jogi karának könyvtárában másfél millió jogi könyv van, a Michigani Egyetem jogi karának könyvtárában 40 könyvtáros dolgozik, a Californiai Egyetemnek százezer hallgatója, öt jogi kara és tizennégy Nobel díjasa van. Az egyetemi kutatásokra /a szovjet szputnyik fellövése óta/ semmilyen összeg nem sok.

Az egyetemi oktatás legalsó foka a college. Ez négyéves időtartamu. Diplomás képesítést is adhat /főleg műszaki pályánál/. Általában azonban a college a mi felsőfoku technikumainknak felel meg, de sok még ezt a szintet sem üti meg, sőt messze elmarad ettől. A négyéves jogi college még nem ad jogi képesítést, hanem ennek elvégzése után kell felvételizni a tulajdonképpeni jogi egyetemre. A három év elvégzése után lesz valakiből juris doctor. Ez már hét év. Ezt követi azután a két év gyakorlatot követő szakvizsga, amely a magán működéshez elengedhetetlen. Az itt leírt időtartamu és igen magas szintű oktatást csak a legnevesebb egyetemek adnak. Ellenben számos olyan jogi iskola van, ahol csak a bírói-ügyvédi szakvizsga tárgyait oktatják.

Az egyetemek között rangsor van. A legelőkelőbb a Harvard Egyetem, de szinte vele egy szinten áll még a Columbia, Michigan, Chichágó, Yale, California, Princeton Egyetem is. Az eliten belül azonban, mind magát tartja a legjobb intézménynek. Ezekre az egyetemekre csak igen magas pontszámmal /90-100/ lehet bejutni. Azután a pontszám csökkenésének függvényében mindig

alacsonyabb rangú intézménybe. A rangosabb egyetemeken 40-50 professzor is tevékenykedik, hatalmas könyvtár van, önálló jogi folyóiratot jelentetnek meg, s rendszerint komoly nemzetközi illetve külföldi jogi oktatást biztosítanak.

Sajátos az is, hogy az egyetemek élén álló igazgató tanácsok tagjai nem tanárok.

A rangosabb egyetemeken végzetek számára minden ajtó nyitva áll. Egy magánegyetemen csak az évi tandíj 800-1000 dollár. Ha mindent számítunk egy családnak kb. 15-20 000 dollárba kerül mire a csemete kész jogász lesz/a szakvizsgára készülést nem számítva/. Gyakori jelenség az amerikai egyetemeken, hogy a feleség dolgozik és eltartja férjét míg az tanul.

2./ A felvételizés computerizált és egységes. Princetonban működik az Egyetemi Képességvizsga Szolgálat. Az USA minden pontjáról ide érkeznek be a felvételi dolgozatok. Itt computerek értékelik a dolgozatokat és az intézet értesíti a megfelelő egyetemet az eredményről. A felvételinél a következőket veszik figyelembe:

- a/ a college vizsga eredményét
- b/ a képességi vizsga eredményét
- c/ kivételesen személyesen meghallgatást.

A leglényegesebb és döntő a képességi vizsga. Elérhető pontszám 100. A rangosabb egyetemekre csak 90 pont fölött lehet bejutni.

Jogi egyetemi felvételnél a következőket vizsgálják:

- a/ ismeretszerzési és ismeretfelvételi képesség
- b/ logikai elemző képesség
- c/ írás és fogalmazási képesség
- d/ szövegszerkesztési képesség
- e/ általános humán- és természettudományi műveltség

Pl. A jogi felvételi kérdésekben mértani ábrák kombinációit kell megoldani, diagramokból kell következtetni, hogy pl. kifejezetten ravasz jogesetek is vannak a kérdésekben.

3./ Az USA-ban általában mindenkit, aki egyetemen tanít professzor cím illet meg, bár ezen belül vannak minőségi fokozatok. A fontosabb tárgyakat három-öt professzor adja elő, így lehet választani közülük. A professzorok szűkebb területek specialistái /pl. egyik csak ingatlan ügyleteket, a másik csak tulajdonjogot ad elő/. Sok egyetemen az az épületrész, ahol a tanárok szobái vannak teljes egészében könyvtár, mintha pl. nálunk a folyosó könyvtár lenne, a tanárok szobái így közvetlenül könyvtárba nyílnak. Minden tanárnak azon a szinten van a szobája, ahol tárgyhöz szükséges szakkönyvek vannak elhelyezve. Ennek következtében számos egyetem épületkomplexuma hasonlóságot mutat. Az egyetemi tanárok 5-7 évenként egy év szabadságotkarnak tanulmányut vagy tudományos munka céljából.

A professzorok és hallgatók viszonyát a két fél egysége jellemzi. A hallgató eleve négy évvel idősebb /4 év college/, mint nálunk. Rengeteg a diákbizottság. Tanév végén a hallgatók

meghatározott szervezeti formák között értékelik a professzorok oktatói tevékenységét. Ezek többnyire több, mint bátor, mint igazságos ítéletek. Ezek ellen a professzorok nem protestálhatnak, s nem kutathatják kiktől származnak. Több jogi egyetem önálló jogi folyóiratát egy, a legjobb diákokból álló szerkesztőbizottság szerkeszti. Egy ilyen szerkesztő bizottság pl. Hans Kelsen egy cikkét is visszadobta azon a címen, hogy az zavaros, érthetetlen. Vagy előfordul, hogy a tüntetéseken le tartóztatott diákok tárgyalásán a jogi kar tanárai látják el a védő szerepét. Rendszerint a hallgatók rendezik, intézik a kari tudományos rendezvényeket is. A hallgatók ilyen jellegű, partnerként való elismerése az életre való felkészítést jelzi.

4./ A vizsgáztatás módja sokban eltér a miénktől. Ha a hallgató valamely tárgyból félévkor nem kíván vizsgázni elkerülheti ezt, ha adott tárgyból tudományos dolgozatot ír / ez legyen ujszerű, terjedelme 60-100 oldal/. Ezt általában kevesen választják. A tipikus forma az írásbeli vizsgáztatás /szóbeli vizsga nincs/. Így a hallgatók nem érzik azt, ami szóbeli vizsgánál megvan. A professzor összeírja a kérdéseit, sokszorosítja. A hallgatók a vizsga napján megkapják. A teremben, ahol dolgoznak sokszor még felügyelő tanár sincs, család esetén az egyetemről való kizárás a szankció, /sok helyen évekig nem fordul elő ilyen eset/. Kis füzetekbe dolgoznak, s a füzetet számmal látják el /a nevük tehát nincs rajta/. A professzor osztályozza ezeket és a hallgató a Dékáni Hivataltól tudja meg az eredményt. Így előfordul, hogy akár a legkedvesebb tanítvány is rossz minősítést kap. A hallgatónak csak akkor kell az egyetemet otthagynia illetve utóvizsgáznia, ha egész átlaga a követelményszint alatt van /65 pont/, egy tárgy esetén nem.

Az oktatás túlságosan gyakorlati jellegű. A jogi egyetemeken pl. vannak ún. mintatárgyalótermek, a rendes tárgyalótermek másolatai. Itt a hallgatók mintatárgyalásokat vezetnek, de előfordul, hogy rendes tárgyalásokat is tartanak itt, ilyenkor a diákok a hallgatóság. Van ahol TV köti össze a tárgyalótermet az egyetemmel. A gyakorlatiáság eredményeként pl. római jogot, államelméletet, jogtörténetet csak speciális kollégiumok keretében oktatnak. Joggal éri támadás ezt a módszert az USA-ban is, hisz ezeket a gyakorlati fogásokat az életben ugyanis kénytelenek lesznek rövid időn belül elsajátítani, s ez jön magától, mint ahogy a csecsemő megtanul beszélni. Az elméleti mulasztást viszont nem lehet később pótolni.

A neves, "elit" egyetemektől eltekintve az USA-ban működő jogi karok zöme 80-85 % alatta, sokszor elképesztően alatta marad a mi jogi egyetemeink színvonalának.